

กระบวนการส่งเสริมการปฏิบัติธรรมตามคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท
ของวัดภคินีนาถวรวิหาร แขวงบางยี่ขัน เขตบางพลัด กรุงเทพมหานคร

The Processes of Promoting Dharma Practice According to
The Theravada buddhism of Watphakhininat worawiharn
Bangyikhan Bangplat, Bangkok

พระครูวิธานสุตาภรณ์ (สมศักดิ์ สมาจาโร), PhraKhruWithhana Sutaporn¹

อุทัย สติมัน, Uthai satiman²

E-mail: thanee.suw@mcu.ac.th

Received: September ๕, ๒๐๒๒ Revised: November ๑, ๒๐๒๒

Accepted: November ๑๒, ๒๐๒๒

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาการปฏิบัติธรรมตามคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท 2) เพื่อศึกษาสภาพการปฏิบัติธรรมของวัดภคินีนาถ วรวิหาร แขวงบางยี่ขัน เขตบางพลัด กรุงเทพมหานคร และ 3) เพื่อเสนอกระบวนการส่งเสริมการปฏิบัติธรรมตามคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทของวัดภคินีนาถ วรวิหาร แขวงบางยี่ขัน เขตบางพลัด กรุงเทพมหานคร วิจัยวิจัยเป็นแบบผสมผสานวิธี การวิจัยเชิงปริมาณเก็บรวบรวมข้อมูลแบบสอบถามกลุ่มตัวอย่าง 52 คน เครื่องมือที่ใช้วิจัยเป็นแบบสอบถามมีความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.95 สถิติที่ใช้วิจัยคือสถิติเชิงพรรณนาและสถิติเชิงอนุมาน การวิจัยเชิงคุณภาพ เป็นการสัมภาษณ์แบบเชิงลึกจำนวน 13 รูป/คน ผลการวิจัยพบว่า การปฏิบัติธรรมตามลำดับขั้นตอน คือ ศึกษาปริยัติเป็นเหตุได้ปฏิบัติเป็นผล ปฏิบัติเหตุให้ได้ผลเป็นปฏิเวธสภาพของการปฏิบัติธรรมเป็นการส่งเสริมการปฏิบัติธรรมใน 4 ด้าน คือ สมาทานรักษาศีล สภาถวายพระพุทธมนต์ฟังธรรมและปฏิบัติธรรม ผลวิเคราะห์การบวนการส่งเสริมการปฏิบัติธรรม ค่าเฉลี่ยความคิดเห็นกลุ่มตัวอย่าง ภาพรวมการสมาทานรักษาศีลสูงกว่าทุกด้าน การปฏิบัติธรรมตามแนวสติปัฏฐาน 4 น้อยกว่าทุกด้าน เมื่อจำแนกตามตัวแปรเพศ ด้าน อายุ การศึกษา อาชีพ และประสบการณ์ ภาพรวมมีความคิดเห็นไม่ต่างกัน ด้านการศึกษามีความคิดเห็นต่างกัน ในระดับ

¹ สาขาวิชาวิปัสสนาภาวนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตบาฬีศึกษาพุทธ-โฆส นครปฐม/ Pali SueksaPhutthakhos Campus, NakhonPathom Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

² มหาวิทยาลัยสวนดุสิต/ Suan Dusit University, Thailand.

การศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรีกับปริญญาตรี มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ผลการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ทรงคุณวุฒิ ภาพรวมส่วนมากเห็นด้วยกับการส่งเสริมการปฏิบัติธรรมภายในวัดซึ่งเป็นศูนย์รวมศรัทธาสาธุชน และที่สำคัญควรมีพระวิปัสสนาจารย์ หากมีเหตุขัดข้องประการใดที่เกิดจากการปฏิบัติธรรมจะได้ช่วยแก้ไขแนะนำในสิ่งที่ถูกต้องได้ องค์ความรู้ที่ได้รับ คือ ความชัดเจนของการปฏิบัติธรรมไปตามลำดับขั้นตอน

คำสำคัญ: (กระบวนการ), (ส่งเสริม), (ปฏิบัติธรรม)

Abstract

This research article has objectives: 1) to study the practice of Dharma according to Theravada Buddhism, 2) to study the Dharma practices of Bhakhininath Wora vihara temple, Bangyikhan, Bang Phlat district, Bangkok, and 3) to propose a process for promoting the Dharma practice according to the Theravada Buddhist scriptures of Bhakhininath Wora vihara temple, Bang Yi Khan, Bang Phlat district, Bangkok. The research methodology is a combination of methods. Quantitative research collected questionnaire data for a sample of 52 people, the instruments used as questionnaires were of equal certainty as 0.95. Qualitative research is an in-depth interview of 13 figures/person. The results showed that the practice of Dharma in a sequence of stages is a study of causality as a result. Treat the cause as a counterweight. The condition of Dharma practice promotes the practice of Dharma in four areas: the preservation of the canons; Satyayam Buddha mantra listens to Dharma and practices Dharma. The results of the analysis of the promotion of Dharma practices, the average of the opinions, the sample, the overall picture of the confederation of the canons were higher than in all aspects. When classified according to gender variables, age, education, occupation, and experience, there is no difference in opinion. In education, there are different opinions. At the postgraduate and bachelor's degree levels, there is a statistical significance of 0.05 results of in-depth interviews with luminaries. Most overall agree with the promotion of Dharma practice within the temple, which is the embodiment of the reverend faith, and most importantly, there should be vipassana. If there is any disruption caused by the practice of Dharma, it can help to correct the correct thing. The knowledge gained is the clarity of the practice of Dharma in a sequence of steps.

Keywords: (Processes), (Promotion), (Dharma practice)

1. บทนำ

การปฏิบัติธรรมตามหลักคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทเป็นสิ่งสำคัญสำหรับพุทธศาสนิกชน เพราะการศึกษาหลักธรรมคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า แล้วน้อมนำมาประพฤติปฏิบัติตามนั้นเป็นหน้าที่ของพุทธศาสนิกชนจำต้องใส่ใจ การศึกษาหลักคำสอนตามคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทแล้วน้อมนำมาประพฤติปฏิบัติตามนั้น จะต้องศึกษาไปตามลำดับขั้นตอนดังพุทธดำรัสที่ตรัสสอนภิกษุไว้ในพระวินัยปิฎกจุลวรรคว่า “ภิกษุทั้งหลาย ในธรรมวินัยนี้มีการศึกษาไปตามลำดับ มีการบำเพ็ญไปตามลำดับ มีการปฏิบัติไปตามลำดับ ไม่ใช่มีการบรรลุหรือหัตถผลโดยทันที เหมือนมหาสมุทรต่ำไปโดยลำดับ ลาดไปโดยลำดับ ลึกลงไปโดยลำดับ ไม่ลึกชั้นดังไปทันที ภิกษุทั้งหลาย นี่เป็นธรรมที่น่าอัศจรรย์ไม่เคยปรากฏ ที่ภิกษุทั้งหลายพบเห็นแล้วต่างพากันยินดีในธรรมวินัยนี้”³ การศึกษาพระธรรมวินัยให้เข้าใจถูกต้องทั้งปริยัติศาสนา ปฏิบัติศาสนา และปฏิเวธศาสนา จึงเป็นสิ่งสำคัญของพุทธสาวกที่จะต้องเรียนรู้เพราะว่า “พระสูตรยังดำรงอยู่ตราบดี พระวินัยยังรุ่งเรืองอยู่ตราบดี ภิกษุทั้งหลายย่อมเห็นแสงสว่าง เหมือนพระอาทิตย์อุทัยอยู่ตราบดี เมื่อพระสูตรไม่มีและแม้พระวินัยก็หลงเลื่อนไป ในโลกก็จักมีแต่ความมืดเหมือนพระอาทิตย์อัสดงคต เมื่อภิกษุยังรักษาพระสูตรอยู่ ย่อมเป็นอันรักษาปฏิบัติไว้ด้วย นักปราชญ์ผู้ดำรงอยู่ในการปฏิบัติ ย่อมไม่คลาดจากธรรมอันเกษมจากโยคะ เหมือนอย่างว่า ในระหว่างโคผู้ร้อยตัวหรือพันตัว เมื่อไม่มีแม่โคผู้จะรักษาเชือสายเลย วงศ์เชือสายก็ไม่สืบต่อกันฉันใด เมื่อภิกษุเริ่มวิปัสสนาตั้งร้อยตั้งพันรูปมีอยู่ แต่ปริยัติไม่มี ชื่อว่าการแทงตลอดอริยมรรคก็ไม่มี ฉะนั้น”⁴

ปริยัติ คือแผนที่แสดงภูมิประเทศและหนทาง, ปฏิบัติ คือการไต่เต้าดำเนินไปโดยอาศัยแผนที่นั้น และปฏิเวธ คือผลน่าชื่นใจที่ได้รับ ในเมื่อเดินทางได้ทำไปแล้ว⁵ เมื่อปฏิบัติแล้ว ถ้าปฏิบัติถูกต้องก็เกิดผลเป็น ปฏิเวธ ถ้าปฏิบัติไม่ถูกต้องก็ผิดพลาดเกิดความล้มเหลว ฉะนั้น ปฏิบัติที่จะถูกต้อง ก็ต้องอาศัยปริยัติเป็นฐาน หลักสามอย่างนี้สัมพันธ์ซึ่งกันและกัน คือ ปริยัติ ปฏิบัติ ปฏิเวธ เมื่อเรียนปริยัติแล้วไม่ได้นำมาใช้ลงมือทำ ก็ไม่เกิดประโยชน์ เพราะว่าปฏิบัติเป็นตัวต่อระหว่างปริยัติกับ ปฏิเวธ ในเมื่อปริยัติไม่มาสู่การปฏิบัติ ก็ไม่มีตัวต่อที่จะนำไปสู่ปฏิเวธ ปฏิเวธก็ไม่เกิดขึ้น⁶

ปริยัติ หมายถึงการศึกษาเล่าเรียนพระไตรปิฎกหรือพระพุทธพจน์ที่เป็นหลักสูตรสำคัญสำหรับศึกษาด้วยการท่องบ่นทรงจำ ทำความเข้าใจ คิดไตร่ตรอง จนมีความสามารถในการทรงจำ พระคัมภีร์พระไตรปิฎกได้ถูกต้องแม่นยำ พระพุทธพจน์ที่เป็นหลักศึกษานั้นเรียกว่า พระปริยัติธรรม

³ วิ.จ. (ไทย) 7/385/ 282.

⁴ อ.จ.เอกก.อ. (ไทย) 32/1/164-165.

⁵ พุทธทาส ภิกขุ, **ชุมนุมข้อคิดอิสระ**, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, 2548), หน้า 103.

⁶ พระพรหมคณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) **ปฏิบัติธรรมให้ถูกทาง**, พิมพ์ครั้งที่ 86, (กรุงเทพมหานคร: พิมพ์สว, 2551), หน้า 23.

ปฏิบัติ หมายถึงการประพฤติตามธรรมที่ได้ศึกษาเล่าเรียน ได้ฟัง ได้รับการสั่งสอน อบรมมาเป็นต้น คือปฏิบัติตามหลักศีล หลักสมาธิ หลักปัญญา โดยมีวัตถุประสงค์สำคัญคือเพื่อกำจัด กิเลสอย่าง หยาบ อย่างกลาง และอย่างละเอียด ตามลำดับ หรือปฏิบัติไปตามหลักคำสอนของพระศาสดา คือไม่ กระทำบาปทั้งปวง ทำความดีให้ถึง พร้อม และชำระจิตให้ปราศจากกิเลส ปฏิเวธ แปลว่า การเจาะ เข้าถึง, การเข้าใจ ตลอด, การแทงตลอด, การบรรลุ, การหยั่งรู้, ตรัสรู้ลุล่วงผลปฏิบัติ ปฏิเวธ ใช้ หมายถึงการรู้แจ้งแทงตลอดด้วย การเจาะถึงแก่นแท้แห่งธรรม อันเป็นผลของการ ปฏิบัติวิปัสสนา ซึ่งได้แก่โลกุตระธรรมคือ มรรค ผล นิพพาน ปฏิเวธ เป็นพระสัทธรรมอย่างหนึ่งในสามอย่าง คือ ปริยัติ ปฏิบัติ ปฏิเวธ เรียกเต็มว่า ปฏิเวธสัทธรรม⁷ การศึกษาธรรมะโดยบริสุทธิ์ใจด้วยความเคารพ ในธรรมะแล้วก็ไปปฏิบัติโดยสุจริต ปฏิบัติโดยเคารพธรรมะเราก็จะได้ผลสมตามต้องการ ผู้ศึกษา สนใจในการศึกษาและการปฏิบัติ รู้จักธรรมะให้ถูกต้องแล้วก็ปฏิบัติให้ถูกต้องแล้วก็ต้องรับผลให้มัน ถูกต้องโดยแท้จริง⁸ การปฏิบัติธรรม คือ เอาธรรมมาปฏิบัติ เอาธรรมมาใช้ เอามาใช้ดำเนินชีวิตทำ การทำงาน เอาธรรมมาใช้ให้เกิดประโยชน์ในชีวิตจริง ทำให้เป็นชีวิตที่ดีมีความสุข เมื่อปฏิบัติธรรมก็ หมายถึงว่า เอาธรรมมาใช้ในชีวิตจริง หรือเอามาใช้ให้เกิดประโยชน์แก่ชีวิตถ้ายังไม่ได้ใช้ก็ไม่เรียกว่า เป็นการปฏิบัติ การปฏิบัติธรรมต้องมีตลอดเวลาเรานั่งกันอยู่ที่นี่ ก็ต้องมีการปฏิบัติธรรม คือเอา ธรรมมาใช้เมื่อปฏิบัติสิ่งนั้น ทำสิ่งนั้นอย่างถูกต้องก็เป็นการปฏิบัติธรรมเมื่อทำงานหรือทำหน้าที่ของ ตนอย่างถูกต้อง ตั้งใจให้ดีให้เกิดคุณประโยชน์ให้สำเร็จความมุ่งหมายที่ดั่งามก็เป็นการปฏิบัติ ธรรม⁹

หลักการศึกษาเรียนรู้การปฏิบัติธรรมตามหลักคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท เป็น การศึกษาข้อปฏิบัติสำหรับอบรมปัญญาให้รู้แจ้งตามความเป็นจริงโดยเริ่มจาก “ศีลสิกขา” เป็น การศึกษาข้อปฏิบัติสำหรับข้ออบรมทางด้านความประพฤติทางกายวาจาเพื่อพฤติกรรมที่ดั่งาม “จิต ตสิกขา” ศึกษาข้อปฏิบัติอบรมให้เกิดสมาธิเพื่อความสงบตั้งมั่นของจิต “ปัญญาสิกขา” ศึกษาด้าน ปัญญาเพื่อให้เกิดความรอบรู้คิดเข้าใจมองเห็นสภาวะความเป็นจริงของสังขารทั้งปวง “สมาธิอัน บุคคลอบรมโดยมีศีลเป็นฐานย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก, ปัญญาอันบุคคลอบรมโดยมีสมาธิเป็น ฐาน ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก จิตอันบุคคลอบรมโดยมีปัญญาเป็นฐาน ย่อมหลุดพ้นโดยชอบ

⁷ พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), **พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสนา**, พิมพ์ครั้งที่ 4, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภาและสถาบันบันลือธรรม, 2553), หน้า 541-504.

⁸ พุทธทาสภิกขุ, **การปฏิบัติธรรมที่ถูกต้องและความหมาย**, (กรุงเทพมหานคร: พิมพ์ดี, 2560), หน้า 36.

⁹ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต), **ธรรมะฉบับเรียน**, พิมพ์ครั้งที่ 41, (กรุงเทพมหานคร: เพ็ทแอนด์โฮม, 2562), หน้า 11

จากอวสวะทั้งหลาย”¹⁰ “ภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้เฉียบแหลม แก่ลวกกล้า เป็นพหูสูต ทรงธรรม และปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรมเรียกว่าผู้ทำหมู่ให้งาม ภิกษุผู้สมบูรณ์ด้วยศีล ภิกษุณีผู้เป็นพหูสูต อุบาสกผู้มีศรัทธา และอุบาสิกาผู้มีศรัทธา ชนเหล่านี้แลย่อมทำหมู่ให้งาม ชนเหล่านี้แลชื่อว่าสังฆโสภณ”¹¹ การปฏิบัติธรรมเป็นการอบรมจิตเจริญสติสัมปชัญญะ ปฏิบัติตามหลักธรรมที่พระพุทธองค์ตรัสไว้ดีแล้วอันมีความงามในเบื้องต้นท่ามกลางและที่สุด ดังพระพุทธพจน์ว่า “ผู้ใดไม่ว่าจะเป็นภิกษุ ภิกษุณีอุบาสก หรืออุบาสิกา เป็นผู้ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ปฏิบัติชอบปฏิบัติตามธรรมอยู่ ผู้นั้นชื่อว่าสักการะ เคารพ นับถือ บูชา นอบน้อม ด้วยการบูชาอย่างยอดเยี่ยมซึ่งพระตถาคตจะนั้น อานนทฺ เธอทั้งหลายพึงสำเหนียกอย่างนี้ว่า เราจะเป็นผู้ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ปฏิบัติชอบปฏิบัติตามธรรมอยู่ เธอพึงสำเหนียกอย่างนี้”¹²

พระพุทธดำรัสในมหาปริณิพพานสูตรนี้ เป็นเครื่องชี้ให้พุทธบริษัทเห็นได้ชัดว่า การปฏิบัติธรรมตามคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้านั้นเป็นสิ่งสำคัญ การปฏิบัติธรรมในพุทธศาสนานั้น แม้จะมีความหลากหลายตามความหมายของธรรม แต่จะครอบคลุมในการกระทำสิ่งที่ดีงาม การบำเพ็ญกุศลธรรมทั่วไป เช่น “การให้ทาน รักษาศีล สาธยายพระพุทฺธมณฺต์ พังธรรม และการเจริญจิตภาวนา” ก็นับว่าเป็นการปฏิบัติธรรมตามหลักธรรมคำสอนตามคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาททั้งสิ้น

วัดกิตติณานถ วรวิหาร เป็นพระอารามหลวงชั้นตรี ชนิด วรวิหาร ตั้งอยู่ ในแขวงบางยี่ขันเขตบางพลัด กรุงเทพมหานคร ได้จัดโครงการส่งเสริมการสาธยายพระพุทฺธมณฺต์และปฏิบัติธรรม แก่พุทธศาสนิกชน ในชุมชนวัดกิตติณานถและพุทธศาสนิกชนที่มาจากที่อื่น ๆ ตลอดทั้งปี คือพุทธศาสนิกชนจะมาร่วมสาธยายพระพุทฺธมณฺต์ปฏิบัติธรรมทุกวันพระ ถ้าเป็นเทศกาลเข้าพรรษาก็จะมาร่วมสาธยายพระพุทฺธมณฺต์ พังธรรมและปฏิบัติธรรมกันทุกวันถ้าเหตุการณ์ปกติ ในยามที่มีเหตุการณ์ไม่ปกติของสังคมอย่างปัจจุบันนี้ ทางวัดกิตติณานถ มีความจำเป็นต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบของบ้านเมือง ฉะนั้น ในปี พุทธศักราช 2563-2565 วัดกิตติณานถ วรวิหาร จึงมีข้อระเบียบกำหนดให้พุทธศาสนิกชนมาร่วม สาธยายพระพุทฺธมณฺต์ พังธรรมและปฏิบัติธรรมได้เพียงสองวันต่อสัปดาห์ เฉพาะวันโกนและวันพระเท่านั้น เพื่อให้ความร่วมมือกับรัฐบาลช่วยป้องกันปัญหาการแพร่ระบาดของเชื้อโรคโคโรนาไวรัส (19) การสาธยายพระพุทฺธมณฺต์พังธรรมและปฏิบัติธรรมของพุทธศาสนิกชน ณ วัดกิตติณานถ วรวิหาร ที่ปฏิบัติกันอยู่ทุกวันนี้ ก็กระทำกันไปตามธรรมเนียมประเพณีที่ปฏิบัติสืบทอดเนื่องกันมา ผู้วิจัยจึงเห็นว่า ควรจะเริ่มทำเป็นกระบวนการส่งเสริมการปฏิบัติธรรมให้มีรูปแบบ (Model) ที่ชัดเจนขึ้นเพื่อเพิ่มศรัทธาปลาทะความเชื่อความเลื่อมใสของพุทธศาสนิกชนให้มากขึ้น

¹⁰ ที.ม. (ไทย) 10/162/108.

¹¹ อง.จตุกก. (ไทย) 21/7/12.

¹² ที.ม. (ไทย) 10/199/148.

กว่าเดิม อย่างน้อยที่สุดก็ 4 ประเด็นตามความเหมาะสมของเวลาการปฏิบัติธรรม คือ 1) สมาทานศีล เพราะศีลเป็นสิ่งสำคัญในลำดับแรก “ ศีลเป็นเบื้องต้น เป็นที่ตั้งเป็นบ่อเกิดแห่งคุณความดีทั้งหลาย เป็นประธานแห่งธรรมทั้งปวง เพราะฉะนั้น พึงชำระศีลให้บริสุทธิ์¹³ 2) สาธยายพระพุทฺธมณต์ สาธยายธรรมช่วยรักษาพุทฺธพจน์ไว้ได้ “ไม่ทำการสาธยายธรรมตามที่ตนได้สดับมาตามที่ตนได้เรียน มาโดยพิสดาร ย่อมเป็นไปเพื่อความเสื่อมสูญหายไปแห่งสัทธรรม”¹⁴ 3) พังธรรม “การพังธรรมมีอุปการะมากแก่การทรงจำธรรม ถ้าบุคคลไม่พังธรรมนั้น ก็จะไม่ทรงจำธรรมนี้ไม่ได้ แต่เพราะพังธรรมจึงทรงจำธรรมไว้ได้ ฉะนั้นการพังธรรมจึงมีอุปการะมาก”¹⁵ 4) การปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรมตามแนวสติปัฏฐาน 4 ทั้งนี้เพื่อส่งเสริมความสงบความสุกกายสุขใจให้กับพุทธศาสนิกชนที่มาร่วมปฏิบัติธรรม เพราะเมื่อผู้ปฏิบัติธรรมมีสมาธิจิตไม่ฟุ้งซ่านตั้งมั่นในอารมณ์เดียว ย่อมทำให้จิตใจของผู้มาร่วมปฏิบัติธรรมสงบสุขได้ “อารมณ์ปรากฏเป็นความสงบ จิตไม่ฟุ้งซ่านเป็นความสงบ จิตตั้งมั่นเป็นความสงบ จิตผ่องแผ้วเป็นความสงบ”¹⁶

ดังนั้น จากเหตุผลที่กล่าวมาผู้วิจัยจึงมีความประสงค์ที่จะศึกษาวิจัย เรื่อง “กระบวนการส่งเสริมการปฏิบัติธรรมของวัดกิตตินิภากร วรวิหาร แขวงบางยี่ขัน เขตบางพลัด กรุงเทพมหานคร” ทั้งนี้เพื่อส่งเสริมสนับสนุนการปฏิบัติธรรมแก่พุทธศาสนิกชนด้วยการให้ศึกษาข้อปฏิบัติตนตั้งแต่ขั้นพื้นฐาน คือสมาทานศีลรักษาศีล สาธยายพระพุทฺธมณต์ พังธรรมและปฏิบัติธรรม ทั้งนี้เพื่อส่งเสริมให้พุทธศาสนิกชนได้เข้าใจและปฏิบัติได้ถูกต้องตามหลักธรรมคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าไปตามลำดับขั้นตอน เข้าใจบริบทของความสงบกายวาจาและความสงบใจ ตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาเถรวาทได้อย่างถูกต้อง และยังสามารถแยกแยะได้ว่า ระหว่างความสงบความสุขในสังคัมมนุษย์โลก และความสุขความสงบตามหลักพระธรรมคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้านั้น มีประเด็นความแตกต่างกันอย่างไร นำความรู้ที่ได้จากการร่วมประพฤติปฏิบัติธรรมไปใช้ในการดำเนินชีวิตของตนได้อย่างสงบสุขในสังคัมโลกตลอดไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

สำหรับวัตถุประสงค์ที่ต้องการนำเสนอในบทความนี้มี 3 ข้อ คือ

1 เพื่อศึกษาการปฏิบัติธรรมตามคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท

2 เพื่อศึกษาสภาพการปฏิบัติธรรมของวัดกิตตินิภากร วรวิหาร แขวงบางยี่ขัน เขตบางพลัด กรุงเทพมหานคร

¹³ ขุ.เถร. (ไทย) 26/612/445.

¹⁴ อัง.ปญจก. (ไทย) 22/155/255

¹⁵ ม.ม. (ไทย) 13/434/545.

¹⁶ ขุ.ป. (ไทย) 31/169/264.

3 เพื่อเสนอกระบวนการส่งเสริมการปฏิบัติธรรมตามคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทของวัด
ภคินีนาถ วรวิหาร แขวงบางยี่ขัน เขตบางพลัด กรุงเทพมหานคร

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นแบบผสมผสานวิธี (Mixed Method Research) ระเบียบวิธีวิจัยเชิง
ปริมาณ (Quantitative Research) เป็นการวิจัยเพื่อมุ่งหาข้อเท็จจริงและข้อสรุปเชิงปริมาณในเรื่องที่
เกี่ยวข้อง และระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เป็นการสัมภาษณ์เชิงลึก กับ
ผู้ให้ข้อมูลสำคัญประกอบด้วย ผู้ทรงคุณวุฒิใน 3 กลุ่ม คือ ผู้ปกครองระดับวัดและระดับเขต พระ
วิปัสสนาจารย์ และผู้สนใจในการปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรมตามแนวสติปัฏฐาน 4

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ผู้วิจัยทำการสุ่มตัวอย่างแบบเป็นระบบ (Simple Random
Sampling) มาจากพุทธศาสนิกชนในเขตชุมชนวัดภคินีนาถ และจากชุมชนอื่น ๆ จำนวนทั้งหมด 60 คน
กลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยได้กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง จำนวนทั้งหมด 52 คน จากผู้ปฏิบัติธรรม โดยใช้
ตารางกำหนดขนาดของเครจซีและมอร์แกน (R.V. Krejcie & D.W.Morgan)¹⁷

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นแบบสอบถาม โดยมีขั้นตอนการสร้างและตรวจสอบ
เครื่องมือ กระบวนการส่งเสริมการปฏิบัติธรรมของวัดภคินีนาถ วรวิหาร แขวงบางยี่ขัน เขตบางพลัด
กรุงเทพมหานคร ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบแนวคิดไว้ 4 ประเด็น ได้แก่ การสมาทานรักษาศีล สภาขยายพระ
พุทธมณฑล การฟังธรรม และปฏิบัติธรรมตามแนวสติปัฏฐาน 4 ในการสร้างเครื่องมือการวิจัย ได้ขอ
คำปรึกษาจากอาจารย์ ที่ปรึกษาคณะภคินีนาถ การสร้างเครื่องมือ นำเสนอร่างเครื่องมือการวิจัยต่อ
อาจารย์ที่ปรึกษาคณะภคินีนาถและผู้เชี่ยวชาญ เพื่อตรวจสอบและปรับปรุงแก้ไข นำเครื่องมือการวิจัยไป
ทดลองใช้กับประชากร ที่มีลักษณะคล้ายกลุ่มตัวอย่างเพื่อหาสัมประสิทธิ์ความเที่ยงตรงของเครื่องมือ
จัดพิมพ์แบบสอบถามฉบับสมบูรณ์และนำไปใช้จริงเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มนำแบบสอบถามที่ได้
ปรับปรุงแก้ไขแล้ว ไปทดลองใช้ (Try out) กับประชากรที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย 30 คน ซึ่ง
ผู้วิจัยได้รับความเมตตาจากพระครูพิศิษฐ์ชัยโชติ เจ้าอาวาสวัดไชยทิศ เขตบางกอกน้อย
กรุงเทพมหานคร ให้ใช้พื้นที่ศึกษาวิจัย เพื่อหาความเชื่อมั่นด้วยวิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาได้ค่า
ความเชื่อมั่น เท่ากับ 0.95 แล้วนำเครื่องมือวิจัยไปปรับปรุงแก้ไข

แบบสอบถามแบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับสถานภาพส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม มี
ลักษณะเป็นแบบปลายปิด จำแนกตาม เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และประสบการณ์ 5 ข้อ

¹⁷สุจิตรา บุญยรัตพันธุ์, ระเบียบวิจัยสำหรับรัฐศาสตร์, พิมพ์ครั้งที่ 8, (กรุงเทพมหานคร:
สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2549), หน้า 161.

ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามความเข้าใจ ที่เกี่ยวข้องกับการสมานรักษาศีล สาธยายพระพุทฺธมณฺต์ พังศรรม และปฏิบัติธรรมตามแนวสติปัฏฐาน 4 ตามกระบวนการส่งเสริมการปฏิบัติธรรมของวัด ฤคินีนาค วรวิหาร แขวงบางยี่ขัน เขตบางพลัด กรุงเทพมหานคร มีลักษณะคำถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ตามวิธีของลิเคิร์ต (Likert Scale) โดยกำหนดกรอบคำถาม 4 ด้าน คือ 1) ด้านการสมานรักษาศีล 2) ด้านการสาธยายพระพุทฺธมณฺต์ 3) ด้านการพังศรรมและ 4) ด้านการปฏิบัติธรรมตามแนวสติปัฏฐาน 4

ตอนที่ 3 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวปัญหา และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการสมานรักษาศีล สาธยายพระพุทฺธมณฺต์ พังศรรม และปฏิบัติธรรมตามแนวสติปัฏฐาน 4 ณ วัดฤคินีนาค วรวิหาร แขวงบางยี่ขัน เขตบางพลัด กรุงเทพมหานคร กรุงเทพมหานคร มีลักษณะเป็นปลายเปิด ให้เลือกตอบโดยเสรี การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยจะเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง ตามขั้นตอนดังนี้

1. ผู้วิจัยได้ติดต่อทำหนังสือขอความร่วมมือในการทำวิจัยจากผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาวิปัสสนาภาวนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตบาฬีศึกษาพุทธโฆส เสนอต่อ เจ้าอาวาสวัดฤคินีนาค วรวิหาร เพื่อขออนุญาตในการดำเนินการวิจัยและเก็บข้อมูล 2) เมื่อได้รับอนุมัติแล้วผู้วิจัยชี้แจงวัตถุประสงค์ ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย ให้แก่ เจ้าอาวาสวัดฤคินีนาค วรวิหาร เพื่อขออนุญาตในการทำวิจัย 3) ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลกลุ่มตัวอย่างตามเกณฑ์ที่กำหนดจากแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น

2. การวิเคราะห์ข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลแบบสอบถาม ตามขั้นตอน 1) นำแบบสอบถามทั้งหมดมาตรวจสอบความสมบูรณ์ความถูกต้อง ในการตอบแบบสอบถามแล้วนำมาคัดเลือกฉบับที่สมบูรณ์เพื่อนำมาวิเคราะห์ข้อมูล โดยการบันทึกคะแนนแต่ละข้อของแต่ละคนในแบบลงรหัส (Coding Form) 2) ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ ในการวิเคราะห์ข้อมูล 3) ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม วิเคราะห์โดยค่าความถี่ (Frequency และค่าร้อยละ (Percentage) 4) ระดับความคิดเห็นของอุปกอุบาลิกา ที่มาร่วมกิจกรรมสวดมนต์แปล และปฏิบัติธรรม ณ วัดฤคินีนาค วรวิหาร วิเคราะห์โดยใช้ ค่าเฉลี่ย (mean) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ของคะแนนจากการตอบแบบสอบถามของผู้สนใจใส่ใจในการปฏิบัติธรรมตามแนวสติปัฏฐาน 4 5) ทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ได้แก่ การแจกแจงความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) และการแปลผลตามเกณฑ์ที่กำหนด และกำหนดวัดค่าตัวแปรซึ่งเป็นการแปลค่าเฉลี่ยของแบบสอบถาม โดยใช้หลักทางคณิตศาสตร์ที่กำหนดให้ค่า 0.51 ขึ้นไปปัดเป็นเลขจำนวนเต็ม

ผลการวิจัย ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ด้วยสถิติการหาค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลระดับความคิดเห็นของประชากรกลุ่มตัวอย่าง แสดงตารางวิเคราะห์ ค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการแปลผลระดับความคิดเห็น

ของประชากรกลุ่มตัวอย่าง ต่อกระบวนการส่งเสริมการปฏิบัติธรรมของวัดกิตตินาถ วรวิหาร แขวง บางยี่ขัน เขตบางพลัด กรุงเทพมหานครโดยภาพรวมด้าน

กระบวนการส่งเสริมการปฏิบัติธรรม	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1.ด้านการสมาทานรักษาศีล	4.22	0.62	มาก
2.ด้านการสาธยายพระพุทธรูป	4.06	0.71	มาก
3.ด้านการฟังธรรม	4.17	0.67	มาก
4.ด้านการปฏิบัติธรรมตามแนวสติปัฏฐาน 4	3.97	0.67	มาก
โดยภาพรวม	4.10	0.66	มาก

จากตารางค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและการแปลผลระดับความคิดเห็นของประชากรกลุ่มตัวอย่างต่อ เรื่อง “กระบวนการส่งเสริมการปฏิบัติธรรมของวัดกิตตินาถ วรวิหาร แขวงบางยี่ขัน เขตบางพลัด กรุงเทพมหานคร” โดยภาพรวมค่าเฉลี่ยความคิดเห็นของประชากรกลุ่มตัวอย่างอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.10$, S.D.=0.66) เมื่อพิจารณารายละเอียดภาพรวมในแต่ละด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน คือ ด้านสมาทานรักษาศีล ($\bar{X}=4.22$, S.D.=0.63) รองลงมา ได้แก่ ความคิดเห็นในด้านการฟังธรรม ($\bar{X}=4.17$, S.D.=0.77) ด้านการสาธยายพระพุทธรูป ($\bar{X}=4.06$, S.D.=0.18) และด้านการปฏิบัติธรรมตามแนวสติปัฏฐาน 4 ($\bar{X}=3.97$, S.D.=0.80) พบว่า ประชากรกลุ่มตัวอย่างมีระดับความคิดเห็น โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก

ผลที่ได้จากการศึกษาวิจัย เรื่อง “กระบวนการส่งเสริมการปฏิบัติธรรมของวัดกิตตินาถ วรวิหาร แขวงบางยี่ขัน เขตบางพลัด กรุงเทพมหานคร ครึ่งนี้ พบว่า พุทธศาสนิกชนที่มาร่วมปฏิบัติธรรมมีความศรัทธาสนใจใส่ใจในการ สมาทานรักษาศีล สาธยายพระพุทธรูป ฟังธรรมจากบทพุทธพระพุทธรูปที่สาธยาย และปฏิบัติธรรม เจริญจิตภาวนาตามแนวสติปัฏฐาน 4 ประชากรกลุ่มตัวอย่างมีระดับความคิดเห็นสอดคล้องกัน และให้การสนับสนุนการปฏิบัติธรรมของวัดกิตตินาถ วรวิหาร โดยส่วนมาก

4. ผลการวิจัย

การปฏิบัติธรรมตามคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทนั้น ถ้าบุคคลมีศรัทธาอย่างมั่นคงในการปฏิบัติธรรมแล้ว ย่อมทำให้ทราบถึงสภาพธรรมที่ถูกต้องตามคำสั่งสอนของพระพุทธองค์และนำไปประยุกต์ใช้เป็นแนวทางปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรมได้ทั้ง 3 ศาสนา คือทั้งประวัติศาสดา ปฏิบัติศาสนา และปฏิบัติเวทศาสนา พระศาสนาทั้ง 3 ประการนั้น เป็นธรรมที่มีความเกี่ยวเนื่องสอดคล้องกัน ต่างฝ่ายต่างก็สนับสนุนซึ่งกันและกัน เป็นเหตุปัจจัยร่วมกัน ปริยัติเป็นพระพุทธพจน์ของพระศาสดามีความสำคัญที่จะต้องเล่าเรียนศึกษาให้เข้าใจถูกต้องตามหลักธรรมคำสอนของพระพุทธองค์และน้อม

นำมาปฏิบัติเพื่อให้เกิดคุณงามความดีในจิตตนและผลที่ได้รับจากการปฏิบัติตามธรรม ก็คือปฏิเวธซึ่งเป็นผลรับที่น่าพึงพอใจแก่ผู้ปฏิบัติธรรม เพราะทำให้ผู้ปฏิบัติตามมีปัญญาแจ่มแจ้งแทงตลอดซึ่งโลกุตระธรรม อันได้แก่พระอรหันตชินาสัพพัญญูทุกขได้โดยสมบูรณ์ ไม่มีปัจจัยอะไรๆ ที่จะต้องอยู่ในภพภูมิอีกต่อไปแล้ว ซึ่งต้องใช้ความเพียรอย่างสูงยิ่ง ดังพุทธดำรัสที่ตรัสว่า เมื่อใดแล ธรรมทั้งหลายปรากฏแก่พราหมณ์ผู้มีความเพียรเพ่งอยู่ เมื่อนั้นความสงสัยทั้งปวงของพราหมณ์นั้นย่อมสิ้นไปเพราะมารู้ธรรมพร้อมทั้งเหตุ เมื่อใดแล ธรรมทั้งหลายปรากฏแก่พราหมณ์ผู้มีความเพียร เพ่งอยู่ เมื่อนั้นความสงสัยทั้งปวงของพราหมณ์นั้นย่อมสิ้นไป เพราะได้รู้ความสิ้นไปแห่งปัจจัยทั้งหลาย

สรุปพระระดับความคิดเห็นในการนำเสนองานศึกษาวิจัย จากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิใน 3 กลุ่ม ซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ได้แก่ 1) เจ้าคณะพระสังฆาธิการระดับการปกครองคณะสงฆ์ในเขตบางพลัด และการปกครองคณะสงฆ์ระดับวัดมีเจ้าอาวาสและเป็นผู้อำนวยการสำนักปฏิบัติธรรมประจำกรุงเทพมหานคร 2) พระวิปัสสนาจารย์ ที่ทำหน้าที่ในการสอนอบรมพระภิกษุ และฆราวาสผู้ที่สนใจใฝ่ในการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนา 3) จากพุทธศาสนิกชนที่มีศรัทธาในการปฏิบัติธรรม และร่วมช่วยสนับสนุนงบประมาณค่าใช้จ่ายในการปฏิบัติธรรมของวัดกิตติเมธา วรวิหาร แขวงบางยี่ขัน เขตบางพลัด กรุงเทพมหานคร โดยภาพรวมส่วนมากมีระดับความคิดเห็นสนับสนุนการปฏิบัติธรรม และยังเสนอแนะให้คำนึงถึงปัจจัยสิ่งแวดล้อมรอบ ๆ วัดด้วย

กระบวนการส่งเสริมการปฏิบัติธรรม

๕. องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

ด้านสมათานรักษาศีลค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$ = 4.22) คิดเป็นร้อยละเท่ากับ 26% มีระดับความคิดเห็นมากกว่าข้ออื่น การฟังธรรมค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$ = 4.17) คิดเป็นร้อยละ เท่ากับ 25% เห็นว่าการฟังธรรมเป็นการสร้างพลังให้แก่จิตใจของผู้ฟัง การสาธยายพระพุทฺธมณต์ ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$ = 4.06) คิดเป็นร้อยละเท่ากับ 25% ซึ่งเท่ากับการฟังธรรมเพียงแต่จำนวนผู้ให้ความคิดเห็นค่าเฉลี่ยน้อยกว่าการฟังธรรม ซึ่งแตกต่างจากประเด็นการศึกษาที่ผู้วิจัยได้ตั้งไว้ คือ การสมათานรักษาศีล สาธยายพระพุทฺธมณต์ ฟังธรรม และปฏิบัติธรรม ส่วนการปฏิบัติธรรม ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$ = 3.97) คิดเป็นร้อยละเท่ากับ 24% ทำให้ทราบว่า การเข้าใจในการปฏิบัติธรรมเจริญจิตภาวนาตามแนวสติปัฏฐาน 4 ยังจะต้องพัฒนาส่งเสริมให้มากยิ่งขึ้น การส่งเสริมสนับสนุนการปฏิบัติธรรมในทางที่ถูกต้อง ถึงแม้จะเป็นการปฏิบัติที่จะค่อนข้างยากสำหรับฆราวาสโดยส่วนมาก เนื่องจากฆราวาสผู้ครองเรือนมีภารกิจที่จะทำมากกว่าเพศบรรพชิต ถึงกระนั้นวัดภคินีนาถ วรวิหาร ก็จะต้องจัดกิจกรรมส่งเสริมสนับสนุนกันต่อไปเพื่อให้พุทธศาสนิกชนได้ปฏิบัติธรรมที่ถูกต้องตามคำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ที่มีความงามในเบื้องต้นท่ามกลางและที่ สุดตลอดไป กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นในด้านการสมათานรักษาศีลมากกว่าด้านอื่น ๆ เพราะว่าศีลเป็นการปฏิบัติธรรมขั้นพื้นฐานของพุทธศาสนิกชนโดยทั่วไป เนื่องจากพิธีกรรมต่าง ๆ ทางพระพุทธศาสนาส่วนมากจะเริ่มต้นที่ศีล เช่น การทำบุญประจำวันธัมมัสสวนะ ทำบุญงานมงคลต่าง ๆ ขึ้นบ้านใหม่ บรรพชาอุปสมบท แต่งงาน ทำบุญอายุ เป็นต้น ส่วนการทำบุญในงานอวมงคล เช่น งานบำเพ็ญกุศลศพ ทำบุญอัฐิสถมวาร เป็นต้น ก็จะมีที่ศีลเป็นลำดับแรก ดังนั้น ศีล จึงเป็นการปฏิบัติธรรมขั้นพื้นฐานที่พุทธศาสนิกชนเข้าใจได้ง่ายกว่าการปฏิบัติธรรมด้านอื่น ๆ

เอกสารอ้างอิง

- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 2500. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2535.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539.
- พุทธทาสภิกขุ. การปฏิบัติธรรมที่ถูกต้องและความหมาย. กรุงเทพมหานคร: พิมพ์ดี, 2560.
- . ชุมมขอบคิตติสระ. (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, 2548)
- พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช). พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์. พิมพ์ครั้งที่ 4, กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภาและสถาบันบันลือธรรม, 2553.

พระพรหมคณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) **ปฏิบัติธรรมให้ถูกทาง**. พิมพ์ครั้งที่ 86. (กรุงเทพมหานคร: พิมพ์สวय, 2551.

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต). **ธรรมะฉบับเรียนลัด**, พิมพ์ครั้งที่ 41. (กรุงเทพมหานคร: เพ็ทแอนด์โฮม, 2562.

.สุจิตรา บุญยรัตพันธุ์, **ระเบียบวิจัยสำหรับรัฐศาสตร์**, พิมพ์ครั้งที่ 8, สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2549.

